

KRAJSKÝ ÚŘAD KRAJE VYSOČINA
Odbor životního prostředí a zemědělství
Žižkova 1882/57, 586 01 Jihlava, Česká republika
tel.: 564 602 111, e-mail: posta@kr-vysocina.cz

Číslo jednací: KUJI 112468/2021
Sp. zn.: OZPZ 1969/2021
Vyřizuje/telefon: Morávková/564 602 521

OBCENÍ ÚŘAD V LESONICÍCH
došlo: 22. 11. 2021
č.j.: 921/2021

Rozhodnutí

Krajský úřad Kraje Vysočina, odbor životního prostředí a zemědělství (dále též „OŽPZ KrÚ Kraje Vysočina“), jako příslušný orgán ochrany přírody podle ust. § 77a odst. 5 písm. h) zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny v pozdějších zněních (dále též „zákon o ochraně přírody“)

žadateli – Jan Pipek, Rybná 716/24, 110 00 Praha 1, IČO: 05487960 - účastník řízení dle § 27 odst. 1 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále též „správní řád“)

I. nepovoluje výjimku

dle § 56 odst. 1 zákona o ochraně přírody ze zákazů u zvláště chráněných živočichů uvedených v § 50 zákona o ochraně přírody. Konkrétně se jedná o zakazy držení, přepravu, přemísťování, nabízení k prodeji a prodej různých vývojových stádií a jimi užívaných sídel – úlků uměle odchovaných jedinců poddruhu čmeláka zemního (*Bombus terrestris terrestris*), za účelem poskytování opylovací služby.

II. nesouhlasí

s vypouštěním zvláště chráněných druhů živočichů – *Bombus terrestris terrestris* odchovaných v lidské péči dle § 54 odst. 3 zákona o ochraně přírody.

Odůvodnění:

OŽPZ KrÚ Kraje Vysočina obdržel dne 14. 9. 2021 žádost, kterou podal Jan Pipek, o vydání výjimky dle § 56 a souhlasu dle § 54 zákona o ochraně přírody v souvislosti se záměrem nabízení k prodeji čmeláků (*Bombus terrestris terrestris*) za účelem poskytování opylovací služby.

Předmětem záměru jsou roje a jedinci čmeláka zemního odchovaných v lidské péči. Žádost uvádí následující. Žadatel na webových stránkách informuje zákazníky o možnosti zakoupení hnízd čmeláků a dřevěných čmelínů. Tato možnost probíhá v průběhu roku do měsíce dubna. Na základě objednávek od zákazníků žadatel domlouvá s dodavatelem z Polska dodání laboratorně odchovaného hnízda. Čmeláci jsou přepravováni v plastovém boxu s cukerným roztokem a předáváni na česko – polské hranici. Koncoví zákazníci pak umisťují hnízda do volné přírody resp. do svých zahrad či sadů a jsou zároveň poučeni o správném zacházení. Na konci životního cyklu hnízda (cca polovina léta – září) dochází k přirozenému úhynu čmeláků. Zimu přežívají jen oplodněné budoucí královny, které přezimují v zemi a na jaře pak zakládají nová hnízda v přírodě způsobem běžným pro druh *Bombus terrestris*, tedy v zemních dutinách

apod. Do původních hnízd se královny po zimě nevracejí. Tento životní cyklus je pro čmeláky přirozený a odpovídá cyklu čmeláků zcela vyvinutých ve volné přírodě. Zavedením hnízd s uměle odchovanými jedinci poddruhu *Bombus terrestris terrestris* do volné přírody nedochází k narušení přirozeného vývoje dalších živočichů.

K žádosti je přiložená komunikace s Krajskou veterinární správou SVS pro Liberecký kraj, analýza genetického původu čmeláků, která potvrzuje, že předložený biologický materiál je čmelák poddruhu *Bombus terrestris terrestris*. Dále se žadatel zavazuje k následujícím bodům:

- Předmětem výjimky budou pouze roje odchované z potomstva jedinců *Bombus terrestris terrestris*, tedy jedinci, u nichž genetická analýza prokázala poddruh *Bombus terrestris terrestris*.
- Přepravu a přemísťování rojů čmeláka zemního a vlastní instalaci úlků budou provádět odborně poučené osoby.
- Povedu evidenci osob, kterým byly roje prodány spolu se seznam lokalit vypouštění rojů. Tuto evidenci budu sdílet s jednotlivými krajskými úřady. Pro účely evidence budou zákazníci při objednávce povinni vyplnit lokalitu umístění hnízda do přírody.
- Zároveň jsem zapsán u Českomoravské společnosti chovatelů a veterinární správě jsem se zavázal evidovat přesná místa umístění čmeláků do přírody.

Správní orgán dopisem ze dne 10. 11. 2021 oznámil zahájení řízení známým účastníkům. Na základě ustanovení § 71 odst. 3 zákona o ochraně přírody mají postavení účastníka předmětného řízení obce Kraje Vysočina – mimo CHKO. Dle § 70 odst. 2 zákona o ochraně přírody byla ve stejném termínu o zahájení řízení informována občanská sdružení, která o toto u zdejšího správního orgánu požádala. K řízení se do doby vydání rozhodnutí nikdo nevyjádřil.

Podklady pro vydání předmětného rozhodnutí tvoří žádost a její přílohy, Věstník Ministerstva životního prostředí března 2021 – částka 3, znalosti z úřední činnosti u obdobných případů. Podkladem pro rozhodnutí jsou i skutečnosti obecně známe. Za skutečnosti obecně známé považuje správní orgán mj. takové poznatky, které jsou abstrahované (zpravidla odbornou literaturou) z většího počtu obdobných případů a je tedy možné s velmi vysokou mírou pravděpodobnosti je předpokládat i u obdobného případu jedinečného. Dále má krajský úřad za skutečnosti obecně známé ty, které se sice týkají jedinečného jevu, ale byly už dříve (tj. nezávisle na vedeném řízení) popsány a tento popis je veřejně přístupný.

K využívání čmeláků jako opylovačů vydala sekce ochrany přírody a krajiny Ministerstva životního prostředí sdělení, ze kterého OŽPZ KrÚ Kraje Vysočina při rozhodování v tomto případě vycházel. Zejména z následujících pasáží:

„Současně jsou čmeláci stále více využíváni a oceňováni v rámci řízeného opylování zemědělských kultur a roste také zájem širší veřejnosti o chov a různé formy podpory a posilování opylovačů, včetně čmeláků. Tyto aktuální trendy vyvolávají zvýšenou poptávku na využití jedinců, resp. kolonií čmeláků pocházejících z umělých odchovů a s tím je spojen i nárůst nabídky společností zabývajících se chovem a distribucí těchto živočichů jak v rámci ČR, tak celé EU. Chov čmeláků, převoz mezi vzdálenějšími oblastmi původu a jejich následné využití nicméně přináší i rizika, která je potřebné zohledňovat a omezit. Čmeláci (spolu se samotářskými včelami) jsou zároveň významní opylovači planě rostoucích rostlin a širší veřejností jsou proto čmeláci obecně vnímáni jako zástupci v současnosti ohrožených opylovačů.

*I v případě využití v ČR původních (pod)druhů, jako je nejběžnější čmelák zemní (*Bombus terrestris terrestris*), však představuje riziko pro volně žijící populace především případný únik*

jedinců s vlastnostmi pozměněnými vlivem umělého chovu a šlechtění (např. se zvýšenou produkcí dělnic, s ovlivněním životního cyklu s ohledem na celoroční využití čmeláků při opylování ve sklenících, případně s rizikem přítomnosti hybridních jedinců atp.) nebo vnos jedinců pocházejících z geograficky vzdálených oblastí. Zapojení takových jedinců do volně žijících populací s sebou nese riziko zvýšení vnitrodruhové i mezidruhové kompetice (o místa k hnízdění, potravní zdroje) a především riziko nepříznivého ovlivnění vnitřní variability druhu a narušení lokálních adaptací (ať již potravních nebo fenologických, jako je délka trvání zimní hibernace atp.), což by mohlo v důsledku vést k nevratným změnám a narušení životaschopnosti volně žijících populací této významné skupiny opylovačů.

Zanedbávat není možné také zdravotní (veterinární) rizika z hlediska šíření chorob a parazitů (viz též výše), byť ta jsou v případě jedinců z umělých chovů lépe kontrolovatelná. Čmeláci jsou zařazení mezi suchozemská zvířata, u nichž je dovoz, přesuny v rámci EU a další nakládání upraveno Nařízením EP a Rady 2016/429 o nákazách zvířat a o změně a zrušení některých aktů v oblasti zdraví zvířat („právní rámec pro zdraví zvířat“) a dalšími veterinárními předpisy.

Všichni čmeláci (rod *Bombus* sp.) jsou v ČR zařazení mezi zvláště chráněné druhy ve smyslu § 48 ZOPK a vyhlášky č. 395/1992 Sb. – vztahují se tak na ně základní podmínky ochrany a zákazy stanovené § 50 odst. 1 a 2 ZOPK (mj. zákazy je chytat, držet a chovat v zajetí nebo dopravovat, prodávat, vyměňovat a nabízet za účelem prodeje nebo výměny). Nakládání s nimi, včetně jejich vývojových stádií, je tedy možné jen na základě povolení výjimky z uvedených zákazů dle § 56 ZOPK. Vzhledem k tomu, že se nejedná o druhy chráněné podle práva Evropských společenství ve smyslu věty druhé odst. 1 § 56 ZOPK, lze takovou výjimku povolit v případech, kdy jiný veřejný zájem převažuje nad zájmem ochrany přírody nebo v zájmu ochrany přírody (nemusí tak být dále posuzováno naplnění dalších podmínek a důvodů pro povolení dle § 56 odst. 2 ZOPK). V souladu s § 54 odst. 3 ZOPK je dále možné vypouštět zvláště chráněné živočichy odchované v lidské péči do přírody pouze se souhlasem orgánu ochrany přírody, přičemž tento souhlas lze udělit pouze v případě, že nehrozí riziko zhoršení stavu volně žijící populace a jedná se o vypuštění v areálu původního výskytu daného druhu za účelem obnovy jeho populace nebo stabilizace či posílení populací stávajících.

S ohledem na výše popsaná rizika **nelze spatřovat zájem ochrany přírody (ani jiný převažující veřejný zájem) na držení, chovu, distribuci a vysazování jedinců původem mimo území ČR v případech aktivit (zájmových, amatérských) zaměřených na vypuštění jedinců do přírody nebo (domnělé) zvýšení biodiverzity soukromých zahrad apod.** – v těchto případech tak nejsou naplněny důvody pro povolení výjimky dle § 56 odst. 1 ZOPK ani podmínky pro vydání souhlasu dle § 54 odst. 3 ZOPK. Pro podporu volně žijících populací čmeláků je klíčové zaměřit pozornost na zlepšování podmínek prostředí (zvyšování pestrosti vegetace zahrad, popř. dalších pozemků, nabídky nektarodárných, nejlépe domácích, druhů rostlin a vytváření úkrytových možností včetně případné instalace umělých hnízd – úlků, tzv. čmelínů – za předpokladu ponechání k jejich samovolnému obsazení čmeláky). K případnému posilování volně žijících populací by měli být případně využíváni pouze jedinci původem v daném regionu, resp. v ČR (v těchto případech je tedy povolení výjimek a souhlasů možné).

V rámci správního řízení by měl být mj. doložen (ze strany žadatele) v souladu s § 54 odst. 1 ZOPK původ jedinců, jichž se řízení týká, z věcného hlediska (druhová příslušnost jedinců, tedy příslušnost k druhu, resp. poddruhu původnímu na území ČR a zdroj, geografický původ jedinců, z nichž byl chov založen) i hlediska právního. S ohledem na výše uvedené by měl být žadatelem

doložen také soulad s požadavky veterinárních předpisů, případně je na místě na nezbytnost plnění požadavků veterinárních předpisů odkázat v rámci podmínek rozhodnutí.“

Z obsahu žádosti je zřejmé, že žadatel hodlá nabízet k prodeji čmeláky dovezené z Polska blíže neurčeným odběratelům v Kraji Vysočina, primárně ale hobby zahrádkářům do volné krajiny/zahrádky. Předložený záměr (komerční nakládání se zvláště chráněným druhem) nelze chápat jako činnost zamýšlenou v zájmu ochrany přírody (za účelem obnovy, stabilizace či posílení stávajících populací), tudíž nesplňuje základní podmínku dle § 54 odst. 3 zákona o ochraně přírody. OŽPZ KrÚ Kraje Vysočina zároveň nemůže vyloučit riziko ohrožení stavu volně žijících populací. Příslušnost prodáváných čmeláků k poddruhu původnímu na území ČR tj. *Bombus terrestris terrestris* je sice doložena znaleckým posudkem, geografický původ jedinců a zdroj původních matek ale zůstává neznámý. Navíc se jedná o čmeláky z laboratorních chovů. V rámci chovu nevyhnutelně dochází k domestikaci – záměrně i zcela nezáměrně se v chovu uplatní jedinci s určitými vlastnostmi, takže se postupně vzdalují od vlastností svých divokých předků. Ani v odborných záchranných chovech se nelze negativním důsledkům domestikace zcela vyhnout. V komerčním chovu lze očekávat tlak na produktivitu spíše než důraz na zachování původních charakteristik, které v zajetí nehrají roli nebo dokonce chov komplikují, ale pro přežití ve volné přírodě mohou být klíčové. Čmelák je navíc krátkověký a tak k zásadním změnám vlastností může dojít relativně rychle. Vinou křížení omezeného počtu jedinců se u laboratorního chovu může projevit také inbrední deprese (zhoršená vitalita, přežívání a rozmnožování v důsledku příbuzenského křížení, mj. vinou hromadění škodlivých mutací). U potomků laboratorních linií lze z těchto důvodů předpokládat sníženou životaschopnost ve volné přírodě a při jejich vypouštění do volnosti hrozí, že křížením s divokými čmeláky se naruší i životaschopnost původních populací. Vysazování čmeláci mohou divoké čmeláky ohrozit i přímou konkurencí o zdroje potravy. Oproti divokým hnízdům jsou totiž značně zvýhodněni péčí člověka (ideální úlky, ošetření proti parazitům, přikrmování atd.).

OŽPZ KrÚ Kraje Vysočina pohlíží obdobně na požadavek § 56 odst. 1 zákona o ochraně přírody a krajiny tj. povolení výjimky v zájmu přírody nebo prokázání převažujícího veřejného zájmu.

Záměrné přesuny a vypouštění jedinců do existujících populací ve volné přírodě (translocation, reinforcement) jsou metodou, která může být v ochraně ohrožených druhů efektivní. Nese však s sebou také mnohá rizika. Pokud není správně vyhodnocená situace druhu v přírodě a pokud není posilování populací správně naplánované, pak taková aktivita nejenže druhu nepomůže, ale může naopak zvýšit jeho ohrožení. Otázka reintrodukcí a posilování populací u různých druhů je z hlediska ochrany přírody natolik konfliktní a významná, že Mezinárodní svaz ochrany přírody (IUCN) zpracoval obecná kritéria, jejichž splnění by mělo být podmínkou každého záměru reintrodukce či posilování populace. Tato kritéria jsou shrnuta v příručce IUCN (2013, 2013).

S ohledem na výše uvedené skutečnosti lze konstatovat, že záměr „nabízení za účelem prodeje čmeláka zemního“ jedinci z polských laboratorních chovů není v zájmu ochrany tohoto druhu a nemá ani jiné přínosy z hlediska ochrany přírody. Existuje naopak významné riziko, že dovoz a vypouštění laboratorních čmeláků může narušit životaschopnost našich domácích populací. Záměr (komerční nakládání) rovněž nelze považovat za veřejný zájem převažující na zájmem ochrany přírody (přirozený vývoj volně žijících populací).

Na základě výše uvedeného je rozhodnuto tak, jak je uvedeno ve výroku.

Poučení o odvolání:

Proti výroku tohoto rozhodnutí mohou podle § 81 správního řádu účastníci řízení do 15 dnů ode dne doručení tohoto rozhodnutí (dle § 40 odst. 1 písm. a) správního řádu se lhůta počítá ode dne následujícího po dni doručení) podat odvolání k Ministerstvu životního prostředí a to podáním u Krajského úřadu Kraje Vysočina, odboru životního prostředí a zemědělství. Případné odvolání musí mít náležitosti uvedené v § 82 odst. 2 správního řádu.

V Jihlavě dne: 21.12.2021

Ing. Dagmar Santander Garcia Morávková
úředník odboru životního prostředí a zemědělství

Rozdělovník

Účastníci řízení datovou schránkou do vlastních rukou:

1. Jan Pipek, Schnirchova 1448/17, 170 00 Praha 7, IČO: 05487960
2. Obce Kraje Vysočina mimo CHKO

